

Таксономічний аналіз роду вика (*Vicia* L., Fabaceae) флори України

МИКОЛА МИХАЙЛОВИЧ ФЕДОРОНЧУК

FEDORONCHUK M.M., 2008: **Taxonomical analysis of the genus *Vicia* L. (Fabaceae) in Ukraine.** *Chornomorsk. bot. z.*, vol. 4, N2: 197-202.

The results of critical taxonomic study of the genus *Vicia* L. in the flora of Ukraine are presented. The analysis of species of the genus in Ukraine (38 species) is given according to the modified system, which includes 4 subgenera, 12 sections and 11 subsections.

Key words: systematics, taxonomy, genus, species, *Vicia*, Fabaceae, flora of Ukraine

ФЕДОРОНЧУК М.М., 2008: **Таксономічний аналіз роду вика (*Vicia* L., Fabaceae) флори України.** *Чорноморськ. бот. ж.*, т. 4, №2: 197-202.

Наведені результати критико-систематичного вивчення роду *Vicia* L. (Fabaceae) флори України. Аналіз видового складу роду вика флори України (39 видів) подано за модифікованою системою, яка включає 4 підроди, 12 секцій та 11 підсекцій.

Ключові слова: систематика, таксономія, рід, вид, *Vicia*, Fabaceae, флора України

В результаті проведеного критико-систематичного аналізу роду *Vicia* L. встановлено, що у флорі України рід вика представлений 38 видами [за даними "Определителя высших растений Украины" [ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1987] їх нараховувалося – 32 види, включаючи монотипний рід *Faba* Mill.], які віднесено до 4 підродів та 12 секцій.

Gen. *Vicia* L.

Subgen. 1. *Cracca* Peterm.

Sect. 1. *Oroboidea* Stankev.

Subsect. 1. *Dentatae* Radszi

1. *V. dumetorum* L.

Subsect. 2. *Pisiformes* Radzhi

2. *V. pisiformis* L.

Subsect. 3. *Sylvaticae* Tzvelev

3. *V. sylvatica* L.

Subsect. 4. *Cassubicae* Radzhi

4. *V. cassubica* L.

Subsect. 5. *Pictae* Radzhi

5. *V. biennis* L.

Sect. 2. *Cracca* S.F. Gray

Subsect. 1. *Cracca* Radzhi

6. *V. cracca* L.

7. *V. tenuifolia* Roth.

8. *V. boissieri* Freyn

9. *V. heracleotica* Juz.

Subsect. 2. *Longitubulatae* Stankev.

10. *V. villosa* Roth

11. *V. varia* Host

Subgen. 2. *Ervum* (L.) S.F. Gray

Sect. 3. *Lenticula* (Endl.) Asch. et Graebn.

12. *V. loiseleurii* (M. Bieb.) Litv.
 13. *V. hirsuta* (L.) S.F. Gray
 Sect. 4. *Ervum* (L.) Taub.
 14. *V. tenuissima* (M. Bieb.) Schinz et Thell.
 15. *V. tetrasperma* (L.) Schreb.
 Sect. 5. *Ervilia* (Link.) W.D.J. Koch
 16. *V. ervilia* (L.) Willd.
 Subgen. 3. *Vicia*
 Sect. 6. *Sepium* (Buchenau) Radzhi
 17. *V. sepium* L.
 Sect. 7. *Hypechusa* (Alef.) Asch. et Graebn.
 Subsect. 1. *Brevicarpae* Stankev.
 18. *V. pannonica* Crantz
 19. *V. striata* M. Bieb.
 20. *V. hybrida* L.
 21. *V. anatolica* Turriill
 22. *V. lutea* L.
 23. *V. ciliatula* Lipsky
 Subsect. 2. *Peregrinae* Radzhi
 24. *V. peregrina* L.
 Sect. 8. *Vicia*
 Subsect. 1. *Grandiflorae* (Radzhi) Fedoronchuk
 25. *V. grandiflora* Scop.
 26. *V. sordida* Waldst. et Kit.
 27. *V. biebersteinii* Besser ex M. Bieb.
 Subsect. 2. *Sativae* (Buchenau) Fedoronchuk
 28. *V. sativa* L.
 29. *V. incisa* M. Bieb.
 30. *V. cordata* Wulf. ex Hoppe
 31. *V. angustifolia* Reichard
 32. *V. segetalis* Thuill.
 33. *V. pilosa* M. Bieb.
 34. *V. amphicarpa* Dorthes
 Sect. 9. *Lathyroides* (Buchenau) Tzvelev
 35. *V. lathyroides* L.
 Sect. 10. *Pseudolathyrus* Tzvelev
 36. *V. bithynica* (L.) L.
 Subgen. 4. *Faba* (Mill.) Peterm.
 Sect. 11. *Laticarpae* (Stankev.) Fedoronchuk
 37. *V. narbonensis* L.
 Sect. 12. *Faba* (Mill.) Ledeb.
 38. *V. faba* L.

Підрид *Cracca* Peterm. включає дві секції – *Oroboideae* Stankev. та *Cracca* S.F. Gray. До складу секції *Oroboidea* віднесено п'ять видів флори України: *V. dumetorum* L., *V. pisiformis* L., *V. sylvatica* L., *V. cassubica* L., *V. biennis* L. (= *V. picta* Fisch. et C.A. Mey.). Зростання ще одного виду, який наводить С.С. Фодор [1974] для Закарпаття – *V. sparsiflora* Ten., наявними гербарними матеріалами не підтверджується. Сумнівним є також зростання у Криму *V. pisiformis* L. Достатньо стабільним і мономорфним на території України виявився *V. dumetorum* L. який, ймовірно, є одним з найбільш древніх видів секції, про що опосередковано можуть свідчити його екологія (характерний представник лісових ценозів),

стабільність морфологічних ознак, а також особливості каріотипу. За будовою квітки, плода і, зокрема, формою прилистків дещо відокремлене місце у секції займає *V. sylvatica* L., близький до гавайського ендеміка *V. menseisii* Spreng., що може бути одним з доказів його реліктової. Дуже поліморфним виявився *V. cassubica* L., у якого значно варіюють характер опушення рослин, форма прилистків, кількість квіток та бобів, а за літературними даними – також і числом хромосом. Переважають голі або слабко опушені рослини з цілісними прилистками, рідше трапляються особини з відстовбурчено-волосистим стеблом і зубчастими прилистками.

Секція *Cracca* S.F. Gray (*V. cracca* L., *V. tenuifolia* Roth., *V. boissieri* Freyn, *V. heracleotica* Juz., *V. villosa* Roth, *V. varia* Host), на відміну від попередньої, виявилася більш однорідною. Достатніх підстав для віднесення до секції *Cracca* *V. hirsuta* (L.) S.F. Gray, що робить КУРІСНА [1976], немає. За будовою суцвіття, величиною квіток та життєвою формою цей вид ближче стоїть до підроду *Ervum* (L.) S.F. Gray [секція *Lenticula* (Endl.) Aschers. et Graebn.], що підтверджується за літературними даними також каріотипічними особливостями. Найбільш поліморфним видом секції, як і всього роду, виявився *V. cracca*, рослини якого можуть дуже варіювати за опушенням, розмірами та характером розгалуження стебла, формою листочків та іншими ознаками, в залежності від екологічних умов зростання. Досить близьким до *V. cracca* є *V. tenuifolia*, який деякими авторами розглядається як його підвид. Зважаючи на їх екологію, ймовірно, що дивергенція цих видів могла йти шляхом освоєння різних екологічних ніш в межах одного ареалу: *V. tenuifolia* розселився південніше *V. cracca* і зайняв степи та лісостепову зону, тоді як останній залишився, в основному, в лісовій зоні. Їх відокремленню могла сприяти також фізіологічна ізоляція (різний час цвітіння). Як самостійний вид відновлюємо описаний С.В. ЮЗЕПЧУКОМ [1951] *V. heracleotica*, який у літературі наводився як *V. dalmatica* A. Kerner [ФЕДЧЕНКО, 1948; ЧЕРНОВА, 1960], *V. tenuifolia* Roth. [BALL, 1968] чи *V. elegans* Guss. [ЦВЕЛЕВ, 1987]. Від *V. dalmatica* відрізняється розмірами та формою листочків, більшими прилистками, коротшими квітконіжками, дрібнішими квітками та їх забарвленням, а від *V. elegans*, описаного з Сіцилії – коротшими й вужчими листочками та дрібнішими квітками. Ще один вид з цієї секції – *V. varia* для материкової частини України раніше не наводився, але в гербарії LE нами було виявлено один екземпляр цього виду, зібраний в Закарпатті ("Берегівський р-н, с. Нове Село, заплава р. Борисови, збір. А.І. Барбарич 15.VI.1945").

До складу підроду *Ervum* віднесено п'ять видів українських вик, які розподілені в три секції. Це переважно однорічники з дрібними білуватими або голубуватими квітками, які можуть бути поодинокими, або зібраними в небагатоквіткові грона на довгих квітконосах. Цю групу видів можна вважати перехідною до роду сочевиця (*Lens* Mill.) яка, ймовірно, має спільне з ним походження. За даними І.М. СВЕШНИКОВОЇ [1927] для видів підроду *Ervum* характерне переважання хромосом з довгими плечами, що є типовим для сочевиці. Найближчим до роду *Lens*, зокрема, за членистим бобом, є *V. ervilia* (L.) Willd., який виділяється з групи *Ervum* також наявністю хромосом з найдовшими плечами.

Секція *Lenticula* (Endl.) Aschers. et Graebn. включає два види флори України – рідкісний для Криму *V. loiseleurii* (M. Bieb.) Litv. (= *V. litvinovii* Boriss., nom. illeg.; *V. pubescens* auct. non Link) та широко поширений в Україні поліморфний *V. hirsuta* (L.) S.F. Gray. Останній відрізняється від першого прилистками (напівстрілоподібні, з 1-3 зубцями при нижніх листках та ланцетні, без зубців при верхніх листках), коротшими квітконосами та майже завжди опушеними бобами.

До секції *Ervum* (L.) Taub. віднесено два види – кримський *V. tenuissima* (M. Bieb.) Schinz et Thell., більш відомий у вітчизняній літературі як *V. laxiflora* Brot. та широко поширений *V. tetrasperma* (L.) Schreb.

Секція *Ervilia* (Link) W.D.J. Koch включає один вид – *V. ervilia* (L.) Willd., який зрідка культивується як кормова рослина, а також трапляється як бур'ян у посівах.

Типовий підрид *Vicia* охоплює 19 видів флори України, що об'єднані у п'ять секцій, для яких характерні поодинокі або зібрані в малоквіткові грона квітки. Ця група видів складає ядро роду, в межах якої можна чітко прослідкувати редукцією флоральних ознак. Деякі з цих видів є ще не зовсім стабілізовані географічні раси, які утворюють поліморфні комплекси (*V. angustifolia* Reichard aggr., *V. grandiflora* Scop. aggr., *V. sativa* L. aggr.).

Секція *Sepium* (Buchenau) Radzhi морфологічно однорідна і у флорі України представлена одним видом – *V. sepium* L., який також В.В. УТКИМ [1966] та М.М. ЦВЕЛЬОВИМ [1987] наводиться для Гірського Криму (Довгоруківська яйла, Корабі-яйла). Зростання в АР Криму ще одного виду секції – *V. truncatula* Fisch. ex M. Bieb. не підтверджено. *Vicia sepium* виявився досить поліморфним, ми розглядаємо його як зв'язуючу ланку між видами підроду *Vicia* (квітки поодинокі, пазушні або зібрані в малоквіткові грона) та видами підроду *Cracca* (квітки зібрані у довгі багатоквіткові грона). З останньою групою його зближує багаторічна біоморфа, малоквіткові грона з 2-4(6) квіток, а також, за літературними даними, переважання в каріотипі хромосом з добре вираженими двома плечами.

Секція *Hypechusa* (Alef.) Aschers. et Graebn. ex Kupicha включає сім видів, що зростають переважно в Криму: *V. pannonica* Crantz, *V. striata* M. Bieb., *V. hybrida* L., *V. anatolica* Turrill, *V. lutea* L., *V. ciliatula* Lipsky та *V. peregrina* L. Літературні дані щодо знаходження у західних регіонах країни *V. pannonica*, а в Причорномор'ї (Миколаївська обл.) близького кримського виду *V. striata*, нами не підтверджуються. Останній вид легко відрізняється від *V. pannonica*, з яким його нерідко синонімізують, блідо-рожевим або блідо-ліловим віночком (у *V. pannonica* віночок світло-жовтий), довшим відгином прапорця та більш притиснутим опушенням бобів. Всі наявні в гербарії *KW* зразки *V. striata* зберігалися під назвою *V. hybrida*. Останній легко відрізняється від *V. striata* більшими прилистками з меншим нектароносним диском, поодинокими квітками в пазухах листків та жовтим віночком. *Vicia anatolica* раніше в літературі [ЧЕРНОВА, КРЮКОВА, 1972; ШЕЛЯГ-СОСОНКО, 1987] для України не наводився. Від близького *V. hybrida* відрізняється більшими розмірами стебла, рідшим опушенням а також більшими лінійно-ланцетними, на верхівці переважно обрубаними листочками, що часто закінчуються трьома зубчиками, більш опушеною чашечкою з коротшими зубчиками та жовтувато-зеленим забарвленням віночка з коротшим відгином прапорця. Крім того, нектароносний диск знаходиться не у верхній частині прилистка, як у *V. hybrida*, а в центральній (як у *V. pannonica*). Останній ми вважаємо за достатньо стабілізований молодий вид, який у місцях сумісного зростання з *V. hybrida* нерідко утворює перехідні гібридні форми. В гербарії *KW* зразки *V. pannonica* також зберігалися під назвою *V. hybrida*.

Деяко відокремлене місце в секції *Hypechusa* займає *V. peregrina*, який від усіх інших видів відрізняється коротшими й ширшими, трикутно-шилоподібними зубчиками чашечки, з яких верхні вузьколінійні, сходяться разом, а також зрізаними на верхівці листочками, дрібнішими прилистками, позбавленими нектарників та формою бобів.

Типова секція *Vicia* об'єдує 10 видів, частина з яких є дрібними географічними расами, що утворюють складні видові комплекси, які можна згрупувати у дві морфологічні групи (підсекції) – subsect. *Grandiflorae* (Radzhi) Fedoronchuk та subsect. *Sativae* (Buchenau) Fedoronchuk [ФЕДОРОНЧУК, 1996]. В підсекцію *Grandiflorae* входять три дуже близьких види – *V. grandiflora* Scop., *V. sordida* Waldst. et Kit. та *V. biebersteinii* Besser ex M. Bieb., які деякими авторами розглядаються в ранзі підвидів *V. grandiflora* Scop. Ми вважаємо за доцільне трактувати їх як молоді, ще не зовсім стабілізовані таксони видового рангу, в яких відсутність достатньої географічної ізоляції сприяє утворенню перехідних форм у місцях їх сумісного зростання. Основними розмежувальними ознаками у них є форма листочків, рідше – забарвлення віночка.

Підсекція *Sativae* (Buchenau) Fedoronchuk включає сім близьких видів спорідненості *V. sativa* L. (*V. sativa*, *V. incisa* M. Bieb., *V. cordata* Wulf, *V. angustifolia* Reichard, *V. segetalis*

Thuill., *V. pilosa* M. Bieb., *V. amphicarpa* Dorthes), які деякими авторам об'єднуються у один поліморфний вид *V. sativa* s. l., що є неоправданим. Каріологічними дослідженнями І.М. СВЕШНИКОВОЇ [1927] показано, що вивчені нею види з цієї групи (*V. sativa* s. str., *V. amphicarpa*, *V. angustifolia*) характеризуються індивідуальним каріотипом (ідіограмою), по морфології хромосом яких можна легко простежити їх філогенію (на основі поступового зменшення довжини плечей гомологічних хромосом). Подібність каріотипів *V. incisa* та *V. narbonensis* L. [sect. *Laticarpae* (Stankev.) Fedoronchuk] дає підставу вважати філогенетичну спорідненість основного ядра роду (секція *Vicia*) з групою "бобоподібних" вик (підрід *Faba*).

До секції *Lathyroides* (Buchenau) Tzvelev включено два види – *V. cuspidata* Boiss. та *V. lathyroides* L., з яких в Україні зростає лише останній. Місце цих видів у системі роду викликає суперечності в багатьох дослідників. У більшості систем їх включали до секції *Vicia*. Однак, не дивлячись на зовнішню подібність до видів типової секції вони суттєво відрізняються від останніх дрібногорбочкуватими насінинами, голими бобами, дрібними квітками й листками з малою кількістю листочків, що дало підставу А.К. СТАНКЕВИЧ [1970] перенести *V. lathyroides* до роду *Lathyrus* L. Для флори України О.Д. ВІСЮЛІНА [1954] з цієї групи наводить два види – *V. lathyroides* та *V. olbiensis* Reut. ex Timb.-Lagr. На думку автора, перший зростає в південно-західних лісових районах (окол. м. Берегово, Закарпатська обл.), в Лісостепу (окол. м. Вінниці), та на півдні степової зони (окол. мм. Одеси, Миколаєва), а другий (*V. olbiensis*) – в Херсонській області. В роботі М.М. ЦВЕЛЬОВА [1987] ареали цих видів трохи видозмінені: *V. lathyroides* обмежений лише західними районами (окол. м. Берегово та м. Вінниця), а ареал *V. olbiensis* розширений – охоплює все Причорномор'я, а також АР Крим. Слід відмітити, що гербарних зразків *V. lathyroides* з околиці м. Вінниці М.М. Цвельов, як і О.Д. Вісюліна, не бачили, про що свідчить їх посилання на літературні джерела ("вказується для околиць Вінниці", за М.М. Цвельовим, та посилання на М. Білозіра для окол. м. Вінниці, за О.Д. Вісюліною). При дослідженні гербарних матеріалів нами не виявлено відмінностей між рослинами, зібраними в Херсонській області та рослинами з околиць Миколаєва й Вінниці ("Podolia"), за винятком зразка, на який посилається О.Д. Вісюліна, зібраного Г.І. Біликом із Закарпаття (окол. м. Берегово), помилково визначеного як *V. lathyroides*, з поміткою на етикетці, що насінини не типові. В результаті його критичного вивчення виявилось, що це *V. angustifolia*. Таким чином, документального підтвердження про зростання в Україні двох видів – *V. lathyroides* і *V. olbiensis*, як їх трактують М.М. Цвельов і О.Д. Вісюліна, немає. О.Д. Вісюліна, вважаючи, що в окол. м. Миколаєва і в Херсонській області зростають два різних види, насправді розрізнити їх не змогла, оскільки на малюнку під назвою "*V. olbiensis*", що наведений у "Флорі УРСР", т. 6 [Вісюліна, 1954, с. 529] показана рослина, зібрана Карасьовим з околиць м. Миколаєва. Однак, всі збори з околиць Миколаєва, включаючи також зразок, зібраний Карасьовим, з якого зроблено малюнок, вона у цій же праці (с. 528) цитує як *V. lathyroides*. У "Флорі європейської частини СРСР" М.М. Цвельов [1987] цей же малюнок (копію) наводить під тією ж назвою, що й О.Д. Вісюліна в "Флорі УРСР" – як "*V. olbiensis*". Таким чином, О.Д. Вісюліна й М.М. Цвельов за матеріалами з території України, відмінностей між цими двома видами не вловлювали, що підтверджується також нашими дослідженнями. Тому, ми вважаємо, що в Україні (а також в Криму) зростає лише один вид – *V. lathyroides*, назва якого є пріоритетною до *V. olbiensis*.

Секція *Pseudolathyrus* Tzvelev монотипна, представлена одним видом *V. bithynica* (L.) L., місце якого в системі роду до сих пір залишається дискусійним. А.К. СТАНКЕВИЧ [1970] відносить його до роду *Lathyrus* L., з яким, за автором, його зближують форма і кількість пар листочків на листку, форма плода, квітки та квітконоса. Такої ж думки дотримується М.В. СЕНЯНИНОВА-КОРЧАГІНА [1932]. Ми вважаємо за доцільне залишити його в роді вика. *Vicia bithynica* займає важливе місце у філогенії роду, оскільки може розглядатися зв'язуючою ланкою між групою "бобоподібних" вик та родом *Lathyrus*.

Підрід *Faba* (Mill.) Peterm. включає два види флори України – *V. faba* L. та *V. narbonensis* L. Сюди слід віднести також балкано-малоазійський вид *V. serratifolia* Jacq.,

дуже близький до *V. narbonensis*, від якого відрізняється виїмчастими по краях листочками. Як окрему форму *V. narbonensis*, що нерідко трапляється в Криму серед типових рослин ми приймаємо описану з Кавказу *V. joannis* S. Tam. [*V. narbonensis* f. *joannis* (S. Tam.) Fedoronchuk et Dubovik (Укр. ботан. журн. 1996, 53, 5: 595)], з зубчасто-виїмчастими на верхівці листочками. Морфологічна подібність цих видів підтверджується також цитологічними даними, що було доказано в працях І.В. СВЕШНИКОВОЇ [1927] та М.В. СЕНЯНИНОВОЇ-КОРЧАГІНОЇ [1932]. В системі роду *Vicia* М.М. ЦВЕЛЬОВ [1987] відніс ці види до окремої секції *Faba* (Mill.) Ledeb. типового підроду *Vicia*. Однак, за зовнішніми морфологічними ознаками вони дуже відрізняються від видів підроду *Vicia* і ми вважаємо доцільним трактувати їх як окремих підридів *Faba*, що підтверджується також каріотипічними даними. Розглядаючи ці види як перехідну ланку до роду *Pisum* L., їх не слід залишати в центральному ядрі роду *Vicia* (підрид *Vicia*), як це пропонує М.М. Цвельов. З іншого боку, виділення з цієї групи *V. faba* в окремих самостійний рід *Faba* Mill., як це роблять А.К. СТАНКЕВИЧ [1970] та Ю.Р. ШЕЛЯГ-СОСОНКО [1987], також не оправдано, оскільки тут порушується природний зв'язок як між видами в середині групи, так і між ними та іншими видами центрального ядра роду. Крім спільних рис, що об'єднують ці види, мають місце також суттєві відмінності (як по зовнішніх ознаках, так і по набору хромосом) між *V. faba*, з одного боку, та *V. narbonensis* (а також *V. serratifolia*), з іншого, що дає підставу розглядати їх як різні секції підроду *Faba* – sect. *Faba* (Mill.) Ledeb. і sect. *Laticarpae* (Stankev.) Fedoronchuk.

Список літератури

- ВІСЮЛІНА О.Д. Рід Горошок – *Vicia* L. // Флора УРСР. – К.: вид-во АН УРСР, 1954. – Т. 6. – С. 513-537.
- СВЕШНИКОВА И.Н. Кариологический очерк рода *Vicia* // Тр. прикл. ботан. ген. сел. – 1927. – Т. 17, вып. 3. – С. 37-72.
- СЕНЯНИНОВА-КОРЧАГИНА М.В. Кариологическое исследование вопроса о происхождении бобов (*Vicia faba* L.) // Тр. прикл. ботан. ген. сел. – 1932. – Сер. 2, вып. 1. – С. 27-32.
- СТАНКЕВИЧ А.К. К уточнению систематики рода *Vicia* L. // Тр. прикл. ботан. ген. сел. – 1970. – Т. 43, вып. 2. – С. 110-125.
- УТКИН В.В. Морфологическая и биоэкологическая характеристика семян дикорастущих вик (*Vicia* L.) Крыма // Автореф. дис. канд. биол. наук. – Одесса, 1966. – 19 с.
- ФЕДОРОНЧУК М.М. Огляд видів роду *Vicia* L. (*Fabaceae*) флори України // Укр. ботан. журн. – 1996. – Т. 53, № 5. – С. 587-597.
- ФЕДЧЕНКО Б.А. Род Горошек – *Vicia* L. // Фл. СССР. – М.-Л.: изд-во АН СССР, 1948. – Т. 13. – С. 406-475.
- ФОДОР С.С. Флора Закарпаття. – Львів: Вища школа, 1974. – 207 с.
- ЦВЕЛЕВ Н.Н. Род Горошек, Вика – *Vicia* L. // Флора европ. части СССР. – Л.: Наука, 1987. – Т. 6. – С. 127-147.
- ЧЕРНОВА Н.М. *Vicia* L. Горошек, Вика // Е.В. Вульф. Флора Крыма. – М.: Сельхозгиз, 1960. – Т. 2, вып. 2. – С. 223-246.
- ЧЕРНОВА Н.М., КРЮКОВА И.В. Род *Vicia* L. – Вика, Горошек // Определитель высших растений Крыма. – Л.: Наука, 1972. – С. 276-282.
- ШЕЛЯГ-СОСОНКО Ю.Р. Род Горошек, Вика (Горошок) – *Vicia* L.; Род Бобы (Боби) – *Faba* Mill. // Определитель высших растений Украины. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 201-203.
- ЮЗЕПЧУК С. В. Заметки о некоторых новых, критических и редких растениях крымской флоры // Ботан. мат-лы (Ленинград). – 1951. – Т. 14. – С. 3-47.
- BALL P.W. *Vicia* L. // Flora Europaea. – Cambridge: Univ. Press, 1968. – Vol. 2. – P. 129-136.
- KUPICHA F.K. The infrageneric structure of *Vicia* // Notes Bot. Gard. Edinb. – 1976. – Vol. 34, N 3. – P. 287-326.

Рекомендує до друку
І.І.Мойсієнко

Отримано 19.09.2008 р.

Адреса автора:

М.М. Федорончук
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного
НАН України
вул. Терещенківська, 2
Київ, 01601
Україна
e-mail; syst.@botany.kiev.ua

Author address:

М.М. Fodoronchuk
M.G. Kholodny Institute of Botany of the
National Academy of Sciences of Ukraine
2, Tereschchenkivska Str.
Kyiv (Kiev) 01601
Ukraine
e-mail; syst.@botany.kiev.ua